مدیریت شهری
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015
۲۱۳-۲۲۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱/۲۸ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۵/۱۵

ارزیابی نقش طرح ارتقاءکیفی میدان بهارستان تهران در توسعه پایدار شهری[1]

هوشنگ ظهیری*- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران.
محمود جُعمه پور- استاد دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده
میدان بهارستان به عنوان یکی از قدیمی ترین میادین تهران در جوار بسیاری از ابنیه تاریخی و فرهنگی قرار گرفته است و از ارزشمندترین میادین شهر می باشد. اما فرسودگی بافت منطقه، آلودگی های محیطی، کاهش تعلق خاطر و شیوع آسیب های اجتماعی این فرصت را از بین برده و تهدیدهایی را جایگزین آن کرده است. بنابراین لازم است برای رفع معضلات فوق «طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان» با محوریت پیاده گستری و تغییر مبلمان شهری اجرایی شود. تجربه اجرای طرح های ارتقاء کیفی مشابه با محوریت پیاده راه سازی نشان می دهد که بعضی از این طرحها هرچند با هدف ارتقای کیفیت زندگی ساکنان شهر اجرایی شده است اما در نهایت به پایداری توسعه شهری کمکی نکرده است. لذا مسأله تحقیق «این است که آیا طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان در ابعاد مختلف می تواند به توسعه پایدار شهری منجر شود؟» چارچوب نظری تحقیق مبتنی بر نظریه های توسعه شهری در چهار بُعد اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و اقتصادی تدوین شد. داده های این تحقیق به روش ترکیبی کمی و کیفی از طریق مصاحبه و پرسشنامه جمع آوری شده است. داده به کمک نرم افزاری آماری SPSS تحلیل شده است. بررسی آزمون فرضیه ها نشان می دهد که طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان درصورت اجرای کامل و همراستا با سایر طرح های مرکز شهر می تواند منجر به توسعه پایدار شهری شود.
واژگان کلیدی: ارزیابی تأثیر اجتماعی، توسعه پایدار شهری، میدان بهارستان، ارتقاء کیفی.

Parliament Square in Tehran to evaluate the role of quality improvement initiatives on sustainable urban development

Abstract
Parliament Square as one of the oldest squares in Tehran in the vicinity of many historical and cultural monuments. It is the most valuable town squares. The area of tissue erosion, environmental pollution, reduce the incidence of injuries social belonging and the opportunity to eliminate the threats to replace it. Therefore it is necessary to fix these problems, "the design quality of the Parliament" pedestrian-oriented development and urban furniture changes implemented. Similar experience with a focus on implementation projects improve the quality of road shows that some of these projects, however, with the aim of improving the quality of life of the inhabitants of the city administration, but ultimately the sustainability of urban development not helped. The study "is whether the quality of the Parliament on various aspects of design can lead to sustainable urban development" theory-based research theoretical framework of urban development in four dimensions: social, cultural, environmental and economic impacts were developed. This study combined quantitative and qualitative data through interviews and questionnaires have been collected. Data were analyzed using SPSS software. Check the quality of the design hypothesis suggests that Parliament should fully implement and comply with the other projects the city center can lead to the sustainable urban development.
Key words: social impact assessment, urban sustainable development, Parliament Square, improve quality.

* نویسنده مسؤل مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۵۰۷۶۱۵۰، رایانامه: ho128z@yahoo.com
این مقاله بخشی از نتایج طرح تحقیقاتی بررسی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان می باشد که با حمایت مالی سازمان زیباسازی شهر تهران انجام شده است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

مقدمه و بیان مسئله

هـدف بسـیاری از متخصصـان شـهری در درجـه اول ایـن اسـت کـه شـهر را به جـای بهتـری بـرای زندگی تبدیـل کـرده و بـه اصطـلاح کیفیـت زندگی سـاکنان شـهر را بالابـرده و در راسـتای پایـداری شـهری قـدم بردارنـد. از ایـن رو، هـر یک از متخصصان بـا رویکردی خـاص در صـدد ارتقـاء کیفـی محیـط شـهری مـی باشـند. مـروری بر تجربـه های بشـری در این خصوص نشـان می دهـد که طرح هـای ارتقـاء کیفی بـه اهداف خـود دسـت نیافتـه و خود موجب آسـیب بـه فضاهای بـا کیفیـت شـده انـد. مشـاوران شـهرداری بـر ایـن نظـر هسـتند که میـدان بهارسـتان بـه عنـوان یکی از قدیمی تریـن میادیـن تهـران در جوار بسـیاری از ابنیه تاریخی و فرهنگی قرار گرفته اسـت و از ارزشـمندترین میادیـن شـهر می باشـد. اما فرسـودگی بافـت منطقه، آلودگی هـای محیطـی، کاهش تعلق خاطـر و مهاجرت سـاکنان قدیمـی منطقه، حضـور کارگـران فاقد مهارت و افـراد بیـکار در منطقه، شـیوع آسـیب های اجتماعی، ناامنـی و... ایـن فرصـت را از بیـن بـرده و تهدیدهایـی را جایگزیـن آن کـرده اسـت. بنابرایـن لازم اسـت برای رفـع معضـلات فـوق «طـرح ارتقـاء کیفـی میـدان بهارسـتان» با محوریـت پیاده گسـتری و تغییر مبلمان شـهری اجرایـی شـود. امـا تجربـه اجـرای طـرح هـای ارتقـاء کیفی مشـابه با محوریت پیاده راه سـازی نشـان می دهـد کـه بعضـی از ایـن طرحهـا هرچنـد بـا هدف ارتقـای کیفیـت زندگی سـاکنان و شـهر اجرایی شـده اسـت امـا در نهایـت به پایداری توسـعه شـهری کمکی نکـرده اسـت. لـذا، «مسـأله تحقیـق» این اسـت که آیا طـرح ارتقـاء کیفـی میدان بهارسـتان در ابعـاد مختلف مـی توانـد بـه توسـعه پایدار شـهری منجر شـود؟ بنابرایـن، تحقیـق بـه دنبـال پاسـخگویی سـؤال ذیـل مـی باشـد: آیا طـرح ارتقاء کیفـی میدان بهارسـتان در راسـتای پایـداری شـهری گام بر مـی دارد؟

اجـرای هـر طـرح توسـعه ایـی پیامدهـای نیت نشـده و ناخواسـته ای دارندکـه ممکـن اسـت در آینده، کلیت طـرح را بـه چالـش کشـیده و مانـع از دسـتیابی بـه اهـداف اصلـی طراحـان پـروژه شـود. ایـن امـر منجر بـه شـکل گیری این سـؤال می شـود که: اجـرای طرح ارتقاءکیفـی میدان بهارسـتان چه پیامدهـای اجتماعی و فرهنگـی مثبـت و منفـی خواهـد داشـت؟ آیـا ایـن پـروژه می توانـد، آنچنـان کـه در طـرح آمـده اسـت، موجـب شـود تـا کیفیـت زندگـی در میدان بهارسـتان افزایـش و زیسـت پذیـری و پایـداری در آن شـکل بگیرد؟یـا اینکـه خود این پـروژه بیش از آنکـه بهبودی در وضـع موجـود دهـد، موجب شـکل گیری تنش ها و واکنش هـا شـود؟

اهداف تحقیق عبارتند از:

الف- اهـداف کلی: ارزیابـی تأثیر اجرای طـرح ارتقاء کیفی میدان بهارسـتان توسـعه پایدار شهری[1]

ب- اهداف جزئـی: ارزیابی تاثیر اجـرای طرح ارتقاء کیفـی میـدان بهارسـتان زیسـت پذیـری اجتماعـی منطقـه؛ ارزیابی تأثیـر اجرای طرح ارتقـاء کیفی میدان بهارسـتان بر زیسـت پذیـری فرهنگی منطقـه؛ ارزیابی تأثیـر اجـرای طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان بر زیسـت پذیـری اقتصادی منطقـه؛ ارزیابـی تأثیر اجرای طـرح ارتقـاء کیفی میدان بهارسـتان بر زیسـت پذیری محیطـی؛ راهکارهـای کاهـش یـا تعدیـل پیامدهـای منفـی طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان کدامند؟

معرفی طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان[2]

میـدان بهارسـتان در محدوده مرکزی شـهر تهران قرار گرفته اسـت. سـابقه شـکل گیری این میدان بـه دوران فتحعلیشـاه می رسـد. مجلـس شـورای ملـی در ایـن

۱. ارزیابی طرح ارتقاء کیفی مربوط به قبل از اجرا یا فاز صفر می باشد. انجام ارزیابی تأثیر اجتماعی قبل از اجرا می تواند به پرسش های زیر پاسخ دهد: ۱. در صورت تحقق و اجرا شدن اقدام موردنظر، چه اتفاقی، چرا، در چه زمانی و درکجا رخ می دهد؟؛ ۲. چه کسی از آن تأثیر می پذیرد؟؛ ۳. چه کسی از آن سود یا ضرر می کند؟؛ ۴. درصورت انتخاب گزینه های متفاوت، چه مواردی با تغییر روبه رو می شوند؟؛ ۵. چگونه می توان فواید را افزایش داد و تأثیرات نا مطلوب را کاست یا از بروز آنها جلوگیری کرد؟ (بارج و همکاران، ۱۳۹۱).

۲. این طرح پیشنهادی حاصل مطالعات شرکت مشاور مهندسی طاش می باشد که به سفارش سازمان زیباسازی شهر تهران انجام شده است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

میـدان شـکل گرفت و امروزه مجلس شـورای اسـلامی در ضلـع شـرقی ایـن میـدان قـرار دارد. این میـدان تا قبـل از دوره پهلـوی دوم مهم ترین میـدان پایتخـت بـه حسـاب می آمـد و ایـن میدان نمـاد مردم سـالاری ایـران و شـاهد تحـولات بـزرگ تاریخـی مـی باشـد. ارزشـمندترین ابنیـه تاریخـی کشـور در محـدوه ایـن میـدان قـرار دارنـد. میـدان بهارسـتان کـه در گذشـته یکـی از میادیـن بـا کیفیـت شـهری از حیـث تاریخی، فرهنگـی و خاطـره شـهری بـود، امـروزه کیفیت هـای قبـل خـود را از دسـت داده اسـت. فرسـودگی بافـت، آلودگـی هـای محیطـی، شـلوغی، ناهماهنگی هـای بصـری و فقـدان جذابیـت، موجـب مهاجـرت سـاکنان قدیمـی آن شـده اسـت. ایـن امـر نیـز موجب تشـدید مسـائل و معضـلات و بروز برخی آسـیب های اجتماعی (نظیـر حضـور افـراد معتـاد و...) را در پی داشـته اسـت کـه بـه نوبـه خود امنیـت و رفـاه اجتماعـی و در نهایت کیفیـت زندگـی در ایـن منطقـه را کاهش داده اسـت. از ایـن رو شـهرداری در نظـر دارد بـا ایجاد محـور پیاده و بازسـازی، بازپیرایـی و سـاماندهی میـدان بهارسـتان در قالـب «طـرح ارتقاءکیفی میدان بهارسـتان»، ضمن حـل برخـی از معضلات و مشـکلات این میـدان، زمینه رونـق مجـدد میـدان را فراهم کـرده و این میـدان را به یکـی از محورهـای گردشـگری تاریخـی شـهر تهـران تبدیـل کـرده و بدیـن ترتیـب بتوانـد این محـدوده و منطقـه را بـه فضای با کیفیتی مبدل سـازد. شـهرداری تهـران ایـن در صـدد اسـت، این اقـدام را در سـه گام ذیـل عملـی کند.

الـف - گام اول اقـدام مداخله ایـی:- اختصـاص ضلـع شـمال میـدان بهارسـتان بـه حرکـت پیـاده؛ - انتقـال حرکـت سـواره ضلـع شـمالی میدان بـه جنوب جزیـره میانـی؛ - حـذف امـکان پـارک حاشـیه ای در طـول خیابـان جمهـوری و فراهـم کـردن مـکان هـای خـاص بـا طـول هـای محـدود (پـارک اضطـراری و بارگیـری و بـار انـدازی)؛ - حـذف امکان پارک حاشـیه ای در خیابـان هـای بهارسـتان و مصطفـی خمینـی و فراهـم کـردن آن در مکان هـای خـاص بـا طول هـای محـدود (پـارک اضطـراری و بارانـدازی)؛ - حـذف عملکـرد میـدان بهارسـتان بـه عنـوان انتهـای خطوط تاکسـیرانی و اتوبوسـرانی و سـاماندهی نظـام حمـل و نقـل عمومـی؛ - اختصـاص سـه خـط عبـور سـواره به خیابـان بهارسـتان و مصطفی خمینی؛ -اختصاص سـه خـط عبور سـواره بـه همراه مسـیر ویـژه اتوبـوس یک طرفـه مخالـف، جهـت چیدمـان سـواره به عـرض ۴/۵ متـر؛ - تبدیـل مسـیر یـک طرفه ضلـع جنـوب جزیره میانـی میـدان بهارسـتان بـه مسـیر دو طرفـه (جهـت شـرق بـه غـرب دارای دو خط سـواره و جهـت غرب به شـرق دارای سـه خـط سـواره اسـت).

ب- گام دوم اقدام مداخله ایی:

۱. شـکل گیـری ضلع غـرب لوپ جمـع و پخش کننده پیرامـون میـدان بهارسـتان و انتقـال حرکت سـواره به آن؛

۲. اختصـاص جزیـره میانـی و فضـای پیرامـون آن بـه مسـیر پیاده؛

۳. تغییر جهت حرکت سواره در خیابان امیرکبیر؛

۴. اختصـاص دو بانـد حرکـت سـواره در خیابـان ملـت و تعریـف حرکـت سـواره در جهـت شـمال بـه جنوب؛

۵. اختصـاص سـه بانـد حرکت سـواره بـه خیابان صفی علیشـاه در جهـت جنوب به شـمال (ضلـع غربی رینگ جمع و پخـش کننده).

ج- گام سوم اقدام مداخله ایی:

۱.انتقـال جریان ترافیک سـواره در میدان بهارسـتان به رینـگ جمـع کننـده و پخش کننـده پیرامونـی (صفی علیشـاه، قائـدی، ایـن سـینا، مجاهدین اسـلام، آجانلو، امیـر کبیـر و ملت).

۲.تغییـر عملکرد خیابان جمهوری اسـلامی از شـریانی درجـه دو بـه جمـع و پخـش کننـده بعـد از تقاطع با خیابان سـعدی.

۳.حـذف پیوسـتار حرکـت سـواره در خیابـان مصطفی خمینی و بهارسـتان.

۴.حـذف پـارک حاشـیه ای سرتاسـری در خیابان های جمهـوری، مصطفـی خمینی و ابن سـینا.

۵.سـاماندهی خطـوط تاکسـیرانی و اتوبـوس رانی ضلع

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

شمال ایستگاه مترو.

۶. اختصاص خیابان مصطفی خمینی در حد فاصل مجاهدین اسلام و امیر کبیر به حرکت پیاده.

۷. اختصاص خیابان جمهوری اسلامی بعد از خیابان صفی علیشاه تا خیابان مصطفی خمینی به مسیر پیاده.

۸. ارتباط خیابان مجاهدین اسلام وصفی علیشاه در شمال ایستگاه مترو.

و در گام نهایی میدان بهارستان به شکل ذیل مورد باز پیرایی قرار خواهد گرفت.

- بینش و چارچوب نظری

همانطور که در طرح مسأله اشاره شد، هدف اساسی تحقیق بررسی نقش ارزیابی طرح ارتقاءکیفی میدان بهارستان بر توسعه پایدار شهری می باشد. لذا سؤال اساسی که در اینجا باید به کمک مباحث نظری بدان پاسخ داد، این است که ادبیات علمی توسعه پایدار شهری را چگونه تعریف و چه شاخص های برای آن تعیین می کند؟ از این رو در این بخش ابتدا نظریه های مرتبط با توسعه پایدار شهری در ادامه چارچوب نظری معرفی خواهد شد.

الف-نظریه‌فضاهای‌شهری‌پایدارشهرسازی‌جدید

شهرسازی نوین در راستای پایداری محیطی، بین محیط طبیعی و محیط انسان ساخت ارتباط برقرار می کند. نوشهرگرایی و یا طراحی نئوسیتی واحدهای همسایگی، مجموعه اصولی را برای برنامه ریزی فراهم می کند که قابلیت پیاده روی و زیست پذیری واحدهای همسایه و خلق محیط دوستانه برای عابران از نکات مهم آن است. البته هدف، حذف خودرو از زندگی روزانه نیست، بلکه سعی می شود که پیاده ها، با وجود خودروها در سطح شهر، احساس ایمنی و آسایش، راحتی و رضایت نمایند. لزوم برخورد مستقیم و نزدیک مردم با یکدیگر در نوشهرگرایی کاملاً مورد توجه قرار می گیرد. نهضت نوشهرگرایی در واحدهای همسایگی طراحی شده، کاربری های مختلف مسکونی از آپارتمان گرفته تا خانه های تک نفری و ویلایی را فراهم کرده که می تواند همهٔ اقشار درآمدی را پشتیبانی کند. اهداف آن درصدد حمایت از محیط های طبیعی و مسکونی است. در نگرش نوشهرگرایی ارتباط واحدهای همسایگی با محیط اطراف مورد توجه قرار می گیرد و همچنین از مراکز شهری و فضاهای باز برای عموم شهروندان حمایت می شود. در رهیافت نوشهرگرایی، واحدهای همسایگی باید در مقیاسی طراحی شوند که دسترسی عابران و دوچرخه برای ساکنان از

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

چشم انداز کلی میدان بهارستان از جانب غرب غلبه نقش عبوری و تداخل حرکت سواره و پیاده با نماهایی مغشوش و نابسامان

وضع پیشنهادی:فضای شهری ایمن و پیاده مدار،با تمرکز راستای دید به ساختمان قدیمی مجلس، همراه با ملمان شهری مناسب، نماهای زیبا و خط آسمان هماهنگ

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

طریـق ایجـاد واحدهـای همسـایگی یـا قابلیـت پیـاده میسـر باشـد. نظریه نوشـهرگرایی مبتنی بر اصول ذیل می باشـد:

۱. قابلیت پیاده روی؛
۲. ارتباط پذیری؛
۳. کاربری مختلط و تنوع؛
۴. مسکن مختلط؛
۵. معماری و طراحی شهری با کیفیت؛
۶. برنامه ریزی دوسویه؛
۷. تراکم افزایش یافته؛
۸. حمل و نقل هوشمند.

ب- نظریه شـکل شـهر (شهر فشـرده در مقابل شـهر افقی)

یکـی از موضوعات حیاتی قـرن ۲۱ در ارتباط با کیفیت زندگی شـهر، شـکل یا فرم شـهر اسـت. شـکل یـا فرم شـهر، بـه عنـوان الگـوی توزیـع فضایـی فعالیت هـای انسـان در برهـه خاصـی از زمـان تعریـف می شـود. در این راسـتا دو شـکل اصلی شـهر، شـهر فشـرده و شـهر گسـترده مـورد توجـه اندیشـمندان مطالعـات شـهری اسـت. شـکلِ شـهری مسـلط قـرن بیسـتم در اکثـر نقاط جهان، شـکل گسـترده یا گسـترش افقی شـهری اسـت کـه بـه دلیـل پیامدهـای نامطلـوب اقتصـادی، اجتماعـی، کاهـش اسـتانداردهای محیطـی و بـه ویژه زیسـت محیطی و عـدم اسـتفاده بهینـه از زمیـن و وابسـتگی زیـاد به اتومبیل شـخصی، انتقادهـای زیادی بـر آن شـده و بـه عنـوان ناپایدارتریـن شـکل شـهری شـناخته شده اسـت. به دنبال آن دانشمندان در جست وجوی شـکل پایدار شـهری، شـکل فشـرده را پیشنهاد کردنـد کـه بـا الگوی هـای توسـعه پایـدار هـم خوانی بیشـتری دارد. ایده شـهر فشـرده سـعی دارد بـا تحول در عناصـر فـرم کالبـدی شـهر، زمینـه پایداری بیشـتر آن را فراهـم کنـد. بیشـتر تئوری های شـهر فشـرده بر ارتبـاط فرم شـهری و کیفیت زندگی تأکید داشـته اند. ادعـا شـده اسـت متراکم سـازی شـهری، سـبب ایجاد نواحـی شـهری امن تـر و سـرزنده تر می شـود و عـلاوه بـر ایـن موجـب حمایـت از مشـاغل و سـرویس های محلی و روابط اجتماعی شـهری می شـود. این گرایش بـه کیفیـت زندگی در حرکـت های معاصـر و جاری به سـوی طراحی فرم های شـهری و سـنتی جدید روسـتا شـهری، به عنوان گرایش مسـلط قابل مشـاهده اسـت. ایـده «شـهر فشـرده» مـی توانـد بـرای ارتقـاء کیفیت زندگـی شـهری شـهروندان با ایجـاد فضاهـا پُرتحرک، مناسـب و جـذاب از نظـر انـرژی مقـرون بـه صرفـه و مشـوق حمـل و نقل عمومی، سـودمند باشـد (مثنوی، ۱۳۸۱: ۳۱). در فرم شـهر فشـرده، تأکید بر رشد مراکز شـهری موجـود و زمین هـای بازیافتـی و در عین حال دوری از گسـترش و پخش شـدن در حاشیه هاسـت که در مقابـل ایـده شـهر افقـی قـرار می گیرد.

چارچوب نظری

نـگاه به ادبیـات موجود در حوزه شـهر سـازی، حکایت از آن دارد کـه تمـام تلاشـها در دسـت یابی بـه مفهـوم کیفیـت شـهری بـا مفهـوم پایـداری و زیسـت پذیـری شـهری پیونـد خورده اسـت. پایداری شـهری و مفهوم پایدارشـدن در سـال های اخیـر از بُعدهـای مختلفـی مـورد بحـث قـرار گرفتـه اسـت؛ از ایـن رو، یافتـن یک مفهـوم مشـترک برای آن تاحدی مشـکل شـده اسـت. بایسـتی توجه شـود کـه پایـداری حقیقی، تنهـا منجر بـه پایـداری منابع اکولوژیکی نمی شـود، بلکـه پایداری اجتماعـی و اقتصـادی را نیـز شـامل می شـود. پایداری هنگامی کـه بـه طراحـی شـهری مربوط می شـود، باید تضمیـن کنـد که یک شـهر از زیـر سـاختاری حمایت می کنـد کـه انتخاب هـای سـالم و در حـال پیشـرو را بـرای شـهروندانش فراهـم خواهد کـرد تـا کار، زندگی و تفریـح کنند.

در بحـث انتخـاب رویکـرد نظـری، از بیـن رویکردهای مطـرح، رویکـرد تلفیقـی بـرای تحلیـل نقـش طـرح ارتقـاء کیفـی میـدان بهارسـتان در توسـعه پایـدار شـهری انتخـاب شـده اسـت کـه هسـته اساسـی این رویکـرد، فضاهـای کیفـی پایدار زیسـت پذیر بـا تأکید بـر هویـت اجتماعی می باشـد. برای این کـه معماری و طراحـی فضـای کالبدی بتوانـد تأثیر مثبتـی بر جریان اجتماعـی شـهر داشـته باشـد، بایسـتی کالبد مناسـب

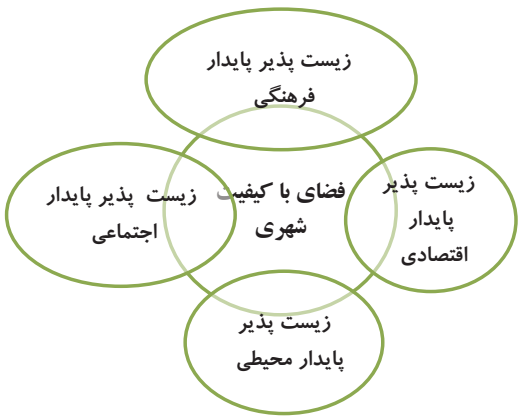
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

برای تقویت ساختارهای اجتماعی و تقویت رفتارهای اجتماعی شهروندان متناسب با فرهنگ بومی جامعه را فراهم نماید. به عبارت دیگر، معماری اجتماعی در جهت تأمین کیفیت بالاتر زندگی عمل می کند و کیفیت بر اساس مجموعه ای از خواسته های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و روانی تعریف می شود و تنها بُعدی از آن را شاخص های مادی تشکیل می دهد. در واقع معماری و طراحی شهری باید در چارچوب هویت اجتماعی هر جامعه باشد و به آن غنا بخشد. هویت اجتماعی معماری بر اساس عناصر زیر در چارچوب یک مدل مفهومی قابل نمایش است. هویت جامعه و افراد بر اساس ارتباط (Relationship)، حضور (Presence)، اشتراک یا سهیم شدن (Sharing)، گفتگو (Conversation)، شهرت و اعتبار (Reputation)، و گروه ها (Groups) تبیین می شود.

در معماری فضای کالبدی (ارتقاءکیفی) از جنبه اجتماعی باید به این مولفه ها توجه نموده و فضای کالبدی را در جهت بسترسازی برای شکل گیری و تقویت اجتماعی مشخص هدایت نماید. این مولفه های کارکردهای اجتماعی یک جامعه را منعکس می کند که بر آیند آن یک جامعه با هویت مشخص می باشد. ایجاد فضای کالبدی برای جریان روان این برآیند به تقویت این نقشها و در نهایت تقویت هویت اجتماعی کمک می کند و در نتیجه آن افزایش همبستگی، امنیت و مشارکت اجتماعی و پایداری جامعه خواهد بود (Morvill,۲۰۰۷ به نقل از جمعه پور، ۱۳۸۹). در نهایت این که در معماری و طراحی شهری در سازگاری با ابعاد اجتماعی و ایجاد فضای زندگی با کیفیت مناسب باید موضوعات زیر را در نظر داشته باشد:

«۱- دسترسی؛ ۲- سلامت و امنیت؛ ۳- دید و چشم انداز؛ ۴- هویت؛ ۵- خوانایی؛ ۶- ارتباط با پیرامون؛ ۷- محله مداری؛ ۸- منطقه مداری؛ ۹- امنیت زیست محیطی؛ ۱۰ - امنیت اجتماعی» (Carolyn Stone,۲۰۰۸، به نقل از جمعه پور، ۱۳۸۹).

از این رو با توجه به به مطالعات پیشین،چارچوب نظری این پروژه مبتنی بر فضاهای کیفی پایدار زیست پذیر با تأکید بر هویت اجتماعی می باشد که این فضاهای زیست پذیر در چهار بُعد زیست پذیری اجتماعی؛ زیست پذیری فرهنگی؛ زیست پذیری اقتصادی و زیست پذیری محیطی مورد بررسی قرار خواهد گرفت و میزان زیست پذیری پروژه و نقش آن در توسعه پایدار شهری مشخص خواهد شد. نمودار ذیل مُدل نظری تحقیق را نشان می دهد.

روش شناسی

با توجه به طرح مسأله، اهداف و سؤالاتی که مطالعات نظری برای این تحقیق فراهم کردند از ابزار، تکنیک و روش های گوناگونی در این مطالعه استفاده شده است. بنابراین با توجه به اهداف و اقتضای مطالعات ارزیابی اجتماعی، روش ترکیبی یا آنچه به نام مختلط در ادبیات علمی امروز مطرح است در این تحقیق مورد توجه خواهد بود.

(*) **ابزار و شیوه سنجش متغیرها:** همانطور که مشاهده می شود، بخش اعظم مقولات تحت بررسی نیاز به ارزیابی کمی و کیفی دارند. لذا ابزارهای جمع آوری اطلاعات این مطالعه در دو دسته کیفی و کمی قرار می گیرند. بنابراین بر حسب نحوهٔ سنجش متغیر از ابزارهای کیفی و کمی استفاده شده است. ابزارهای کیفی خود دو دسته اند: دسته اول مصاحبه های انجام گرفته با

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

مسئولان، کارشناسان، کسبه و شهروندان و دسته دوم بررسی های اسنادی را شامل می شود ابزار کمی نیز عمدتاً شامل پرسشنامه می باشد.

(*) **جامعه آماری مطالعه:** نوع بررسی های ارزیابی تأثیرات اجتماعی به گونه ای است که باید اطلاعات مرتبط با هدف های تحقیق از حوزه نفوذ سه گانه و به طور خاص حوزه نفوذ مستقیم و بلافصل جمع آوری شود. از این رو جامعه آماری تحقیق ساکنان، صاحبان کسب، رانندگان و مراجعان به سازمان های در محدوده مداخله، بلافصل و فراگیر می باشد.

(*) **شیوه نمونه گیری و حجم نمونه:** در تحقیقات علمی، نمونه تحقیق باید، نمونه گویایی از جامعه آماری باشد. بر این مبنا با توجه به اینکه جمعیت محدوده میدان و بلافصل ۹۲۹۹ می باشند. برای این جمعیت بر اساس فرمول کوکران ۷۶ نفر می تواند نمونه گویایی باشد. با توجه به اینکه یکی از متغیرهای زمینه ای تحقیق جنسیت می باشد، لذا در تعیین نمونه زنان ۵۰% به عنوان P و مردان با ۵۰% به عنوان q در نظر گرفته شده است. ضریب اطمینان را ۱/۹۶ درنظر گرفته که نتایج حاصله را بتوان با ۹۵% اطمینان تعمیم داد.

$$n = \frac{N(t)^2.(p)(q)}{(N)(d)^2 + t^2.(p.q)}$$

$$n = \frac{9299 \times 3/84 \times 0/16}{9299 \times /0081 + 3/84 \times 0/16} = \frac{5713}{75/9} \approx 76$$

در تحقیقات ارزیابی تأثیر محقق باید با توجه به متغیرهای غیر از مبانی نمونه گیری تصمیم بگیرد. از این رو نظر به اهمیت نظرات کسبه اطراف میدان بهارستان که محدوده مداخله می باشد، ۳۰ نفر از کسبه اطراف میدان مورد مطالعه قرار گرفتند. در منطقه بلافصل و فراگیر نیز به شکل نمونه گیری سهمیه ای اقدام شد، به ترتیبی که از اصناف مختلف ۳۰ نفر مورد مطالعه قرار گرفتند تا هرکدام از اصناف نیز سهمیه ایی در تحقیق داشته باشند. در این تحقیق علاوه بر نظرات صاحبان کسب وکار ۱۲۰ نفر از ساکنان حوزه نفوذ مورد مطالعه قرار گرفتند. از این ۱۲۰ نفر ۶۰ نفر در حوزه مداخله مستقیم طرح ۶۰ نفر نیز در حوزه بلافصل تحقیق انتخاب شدند.

(*) **روایی و پایایی ابزارها:** در خصوص اعتبار داده می توان به این نکته اشاره کرد که اکثر مصاحبه ها از طرف محقق انجام شده است،بنابراین یافته های مرتبط با مصاحبه ها از حیث صحت در حد بسیار بالا می باشد. در خصوص داده هایی که از طریق پرسشنامه جمع آوری شده است نیز می توان به این ملاک که پرسشگران در خصوص طرح کاملاً توجیه شده و بعد از آن داده ها را جمع آوری کردند اشاره نمود، ضمن اینکه سوالات تحقیق از نظر اعتبار صوری مورد تأیید افراد صاحب صلاحیت قرار گرفت.

(*) متغیرها

۱. زیست پذیری: فضای سرزنده در صورت پایداری به فضای زیست پذیر منجر خواهد شد. زیست پذیری به میزانی از ظرفیت جذب سرمایه برای بقا،بهبود و تطابق نیازهای متغیر فضا اشاره دارد. زیست پذیری را مطابق با مطالعات می توان به چهار گونه زیست پذیری پایدار اجتماعی، فرهنگی، محیطی و اقتصادی مشخص کرد.

۲. زیست پذیر پایدار محیطی: زیست پذیری پایدار محیطی به نیازهای فیزیکی انسان مانند تناسبات، آسایش اقلیمی، استراحت؛ نحوهٔ دسترسی به محدودهٔ پیاده از راه ایجاد پارکینگ یا بهبود وضعیت شبکهٔ حمل و نقل عمومی؛ بهسازی سیما و منظر شهری، کاهش منابع آلودگی هوا و صدا، افزایش ایمنی، توسعه فضای سبز و باز، کاهش تراکم و ازدحام، آرام سازی محله های مسکونی و تحرک رفت و آمد در مراکز شهری، تشویق استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی، دگرگونی در الگوی رفت و آمد و توسعه پارکینگ های عمومی اشاره دارد. در فضاهای زیست پذیر ایمنی شاخص مهمی می باشد. این شاخص اشاره به موارد و عوامل محیطی دارد؛ که درصورت عدم تأمین شرایط مطلوب، وقوع

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

حـوادث اجتنـاب ناپذیـر اسـت و خطـرات بـه صـورت بالقـوه و بالفعـل جان و مـال حاضران، عابـران و ناظران را تهدیـد خواهـد کـرد (صالحـی، ۱۳۸۷، ص ۱۱۲).

۳. زیست پذیـــــری پـــایدار اجتماعی: فضاهای زیسـت پذیر پایدار اجتماعی، اجتمـاع پذیرینـد، اجتماع پذیـر شـهری بـر دعوت کنندگـی فضـا بیـش از سـایر شـاخصه های آن تأکیـد می کند و جذابیت یک شـهر را بـا توجـه بـه انبـوه مردمی کـه در فضاهـای همگانی آن گـرد هـم مـی آیند و وقـت خودشـان را در آنجا می گذراننـد، مفهـوم مـی بخشـند؛ فضـای شـهری دعوت کننـده، فضایی اسـت کـه بتوانیم با همشـهری هایمان چهـره بـه چهره دیـدار کنیم و بـه طور مسـتقیم از راه حواسـمان به تجربـه اندوزی بپردازیـم (Gehl,۱۹۸۷).

۴.زیسـت پذیر پایدار اقتصادی: فضای زیسـت پذیر پایـدار اقتصـادی باید زمینه افزایش درآمد برای کسـبه و سـاکنان را فراهـم و موجـب گردشـگری اقتصـادی و تغییـر مشـاغل ناسـازگار باشـد. بنابرایـن در فضـای بـا کیفیـت زیسـت پذیر پایـدار اقتصادی بایـد زمینه رونق اقتصـادی بـا نـگاه به گردشـگری اقتصـادی بـه وجود آید.

۵. **زیسـت پذیر پایدار فرهنگی:** فضای زیسـت پذیر پایـدار فرهنگـی فضایی اسـت که در آن افراد احسـاس هویـت فرهنگـی و تاریخـی کننـد. چنین فضایـی باید زمینـه حضـور سـبک زندگـی فرهنگـی را در محیـط فراهـم کنـد. از ایـن رو فضـای زیسـت پذیـر پایـدار فرهنگـی فضایـی اسـت کـه سـبک زندگـی فرهنگـی فعلـی در ایـن محـدوده تغییـر داده و موجـب افزایـش هویـت تاریخـی و فرهنگـی ایـن منطقه باشـد.

بیان یافته ها و نتایج

در ایـن بخـش یافته های پیمایش از سـاکنان و کسـبه و مصاحبه هـای کیفـی مرتبـط بـا هر شـاخص معرفی می شـود:

سـیمای پاسخگویان: «سن»: میانگین سـنی پاسخگویان این پیمایش ۴۱ سـال اسـت؛ «جنسـیت»: مـردان ۶۴ درصـد و زنـان ۳۶ درصـد از پاسـخگویان را تشـکیل می دهنـد؛ «وضعیـت تأهل»: از نظر وضعیت زناشـویی، ۶۸ درصـد از پاسـخگویان متأهـل و ۳۲ درصـد مجـرد می باشـند؛ «میـزان تحصیلات»: از مجمـوع صددرصد پاسـخگویان ۴ درصـد بی سـواد، ۲۹ درصـد تـا سـوم راهنمایـی، ۴۳ درصـد دیپلـم و ۱۶ درصـد فوق دیپلـم و لیسـانس و ۷ درصـد دارای تحصیـلات تکمیلـی مـی باشـند. در مجمـوع می توان گفت بخـش عمده (حدود ۵۵ درصـد) از پاسـخگویان دارای تحصیـلات سـطح راهنمایـی و دیپلـم می باشـند.

جدول ۱. توزیع ساکنان بر مبنای تحصیلات

ردیف	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
۱	بی سواد	۵	۴,۱۶
۲	تا سوم راهنمایی	۳۵	۲۹,۱۶
۳	دیپلم	۵۱	۴۲,۵
۴	فوق دیپلم و لیسانس	۱۹	۱۵,۸
۵	فوق لیسانس و بالاتر	۱۰	۸,۳۳
جمع		۱۲۰	۱۰۰

درآمـد: اطـلاع از وضعیـت درآمـدی پاسـخگویان مـی توانـد بـه مـا در شـناخت جامعـه تحقیـق کمـک کند. یافته هـای ایـن متغیـر نشـان مـی دهـد، ۶۵ درصـد دارای درآمـد کمتـر از ۱ میلیـون تومـان، ۱۵ درصـد بیشـتر از ۱,۵ میلیـون، ۸ درصـد بیـش از دو میلیـون در مـاه دارنـد. ۱۲ درصـد نیـز درآمدشـان را اعـلام نکردنـد؛ هزینـه زندگـی: یافته هـای ایـن متغیر نشـان می دهـد، ۴۰ درصـد هزینه هـای زندگی شـان را کمتر از ۱ میلیـون تومـان در مـاه عنوان کرده انـد. ۳۵ درصد بیشـتر از ۱,۵ میلیـون، ۱۶ درصـد بیـش از دو میلیون و ۹ درصـد نیـز هزینـه زندگـی شـان را اعـلام نکردند.

آزمون فرضیه ها

۱- بـه نظـر مـی رسـد، ارتقاء کیفـی میدان بهارسـتان واجـد شـرایط لازم برای زیسـت پذیـری پایدارمحیطی باشد.

ایـن فرضیـه از سـه فرضیـه جزئـی زیر تشـکیل شـده

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

است. ایـن فرضیات بر تأثیـر طرح ارتقـاء کیفی میدان بهارسـتان بـر کاهش آلودگـی محیطـی، زیبایی بصری و آسـایش سـاکنان وکسـبه تأکیـد دارنـد، با سـؤآلاتی مـورد بررسـی قـرار گرفتـه اسـت؛ در ایـن قسـمت یافته هـای آن ارائـه می شـود.

۱-۱- بـه نظـر می رسـد، اجـرای طـرح ارتقـاء کیفـی میـدان بهارسـتان آلودگی هـای محیطـی میـدان را کاهـش خواهـد داد.

یافته ها نشـان می دهد، بیش از ۵۷ درصد پاسـخگویان اجـرای طـرح ارتقاء کیفـی میـدان بهارسـتان را حامل تأثیـرات مثبـت بـر کاهـش آلودگـی محیطـی منطقـه می داننـد. ۲۸ درصـد از پاسـخگویان بـه ایـن طـرح چنـدان خوشـبین نیسـتند و معتقدنـد کـه ایـن طرح تأثیـری درکاهـش آلودگـی محیطـی منطقـه نخواهد داشـت. عـده ای نیز نسـبت بـه این طـرح بدبیـن بوده و عقیـده دارنـد اجـرای آن آلودگـی محیطـی میـدان بهارسـتان را افزایـش خواهـد داد. تعـداد ایـن گـروه از پاسـخگویان نسـبتاً کـم بـوده و ۱۱ درصـد از کل پاسـخگویان را شـامل مـی شـود.

جدول ۲. تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان برآلودگی محیطی

ردیف	موارد	فراوانی	درصد
۱	خیلی بیشتر می شود	۵	۳
۲	بیشتر می شود	۱۵	۸
۳	فرقی نمی کند	۵۰	۲۸
۴	کمتر می شود	۷۶	۴۲
۵	خیلی کمتر می شود	۲۷	۱۵
۶	بی پاسخ	۷	۴
جمع		۱۸۰	۱۰۰

۱-۲- بـه نظـر مـی رسـد، اجـرای طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان موجـب بهبـود منظر میدان باشـد. بهبـود منظـر شـهری از نقـاط قـوت برجسـته و مـورد تأکیـد در طـرح ارتقـاء کیفـی میـدان بهارسـتان مـی باشـد. از نظر ۶۶ درصد از سـاکنان و کسـبه، این طرح موجـب بهبـود منظـر میـدان خواهد شـد.

جدول ۳. تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان در بهبود منظر از نظر ساکنان و کسبه

ردیف	موارد	فراوانی	درصد
۱	خیلی بیشتر می شود	۴۰	۲۲
۲	بیشتر می شود	۷۹	۴۴
۳	فرقی نمی کند	۵۰	۲۸
۴	کمتر می شود	۷	۴
۵	خیلی کمتر می شود	۴	۲
جمع	۱۸۰	۱۰۰	۴
جمع		۱۸۰	۱۰۰

۱-۳- بـه نظـر مـی رسـد، طـرح ارتقـاء کیفـی میدان بهارسـتان شـلوغی ناشـی از بارگیری را کاهش خواهد داد.

۴۶ درصـد از سـاکنان معتقدنـد، اجـرای طـرح ارتقـاء کیفـی میـدان بهارسـتان تأثیـرات مثبتـی بر شـلوغی ناشـی از بارگیـری در محـدوده خواهـد داشـت و بـا اجـرای این طرح شـلوغی ناشـی از بارگیـری در میدان بهارسـتان کاهـش خواهد یافـت. نزدیک بـه ۱۹ درصد از سـاکنین نیـز نسـبت بـه ایـن طـرح بدبیـن بـوده و عقیـده دارنـد اجـرای آن شـلوغی ناشـی از بارگیری در میـدان بهارسـتان را افزایـش خواهـد داد. ۱۵درصد نیز معتقدنـد اجـرای طـرح ارتقاء کیفـی میدان بهارسـتان تأثیـری بر شـلوغی ناشـی از بارگیری در ایـن محدوده بـر جـای نخواهـد گذاشـت. بررسـی نظرات کسـبه در ایـن خصـوص نشـان می دهـد، بیـن نظرات سـاکنان و کسـبه در ایـن مـورد تفـاوت معنـی داری وجـود دارد. کسـبه در خصـوص تأثیـر طـرح بـر کاهـش شـلوغی ناشـی از بارگیـری هماننـد سـاکنین فکـر نمی کننـد. بیش از ۵۶ درصد از کسـبه معتقدند شـلوغی ناشـی از بارگیـری از طریـق ایـن طـرح بیشـتر می شـود.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

جدول ۴. تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان بر شلوغی ناشی از بارگیری (نظرات ساکنین)

۱	موارد	فراوانی	درصد
۲	خیلی بیشتر می شود	۴	۳
۳	بیشتر می شود	۱۹	۱۶
۴	فرقی نمی کند	۱۸	۱۵
۵	کمتر می شود	۵۵	۴۶
۶	خیلی کمتر می شود	۱۴	۱۲
	بی پاسخ	۱۰	۸
جمع		۱۲۰	۱۰۰

جدول ۵. تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان بر شلوغی ناشی از بارگیری (نظرات کسبه)

۱	موارد	فراوانی	درصد
۲	خیلی بیشتر می شود	۵	۸
۳	بیشتر می شود	۲۸	۴۷
۴	فرقی نمی کند	۱۲	۲۰
۵	کمتر می شود	۹	۱۵
۶	خیلی کمتر می شود	۴	۷
	بی پاسخ	۲	۳
جمع	۶۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۶. تأثیر طرح ارتقاءکیفی میدان بهارستان در رونق و درآمد کسبه از نظر ساکنان

ردیف	موارد	فراوانی	درصد
۱	خیلی بیشتر می شود	۲۶	۲۲
۲	بیشتر می شود	۵۳	۴۴
۳	فرقی نمی کند	۳۳	۲۸
۴	کمتر می شود	۵	۴
۵	خیلی کمتر می شود	۳	۲
جمع	۱۲۰	۱۰۰	۸
جمع		۱۲۰	۱۰۰

جدول ۷. تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان در رونق و درآمد کسبه (از نظرکسبه)

ردیف	شرح	فراوانی	درصد
۱	خیلی بیشتر می شود	۱	۲
۲	بیشتر می شود	۳	۵
۳	فرقی نمی کند	۲۳	۳۸
۴	کمتر می شود	۲۲	۳۷
۵	خیلی کمتر می شود	۱۱	۱۸
جمع	۶۰	۱۰۰	۸
جمع		۱۲۰	۱۰۰

۲- به نظر می رسد، ارتقاءکیفی میدان بهارستان واجد شرایط لازم برای زیست پذیری پایدار اقتصادی باشد.

۲-۱- به نظر می رسد اجرای طرح ارتقاءکیفی میدان بهارستان موجب افزایش درآمد کسبه و رونق میدان شود.

با توجه به اینکه یافته های این متغیر در بین کسبه و ساکنین تفاوت معنی داری دارد، از این رو یافته های این بخش به صورت تفکیکی ارائه می شود. بیش از ۶۶ درصد ساکنان محدوده معتقدند که این طرح موجب بهبود وضعیت کسب و کار در محدوده خواهد شد. اما بخش زیادی (۵۵ درصد) از صاحبان کسب وکار که در میدان بهارستان فعالیت می کنند، ساکن این منطقه نیستند و به این میدان تنها به عنوان محل کار و مکانی برای کسب درآمد نگاه می کنند، معتقدند که این طرح موجب کسادی بازارشان خواهد شد.

بررسی مصاحبه ها در این خصوص نکات قابل تأملی را نشان می دهد. بخشی از کسبه با رویکرد رونق از طریق این طرح موافق هستند و بخشی دیگر در صورت برنامه ریزی دقیق و انجام کامل پروژه موافق می باشند. اما تعدادی نیز هستند که نظرات افراطی در این خصوص دارند: «این قسمت مرده است. می خواهید مرده ترش کنید. آنوقت بارگیری

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

چـی؟ وقتـی مـن کسـب و کار نـدارم پیـاده راه و پیاده رو بـه چـه درد می خـورد» یـا «اگر مثل خیابـان ناصر خسـرو شـود چـی ؟ کاسـبی مـا از ۱۰۰ می شـود ۱۰. آنوقـت نـه بـار مـی آید نه بـار مـی رود. می شـود مثل بعضـی مغازه هـای هفده شـهریور»

۲-۲- بـه نظـر مـی رسـد، اجـرای طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان، گردشـگری در منطقـه را افزایـش خواهـد داد.

یافتـه هـای تحقیـق، تفـاوت معنـی داری بیـن نظرات سـاکنان و کسـبه در ایـن خصـوص نشـان نمـی دهد. تحلیـل یافته هـا بیانگـر ایـن نکته اسـت، پاسـخگویان معتقدنـد طـرح ارتقـاء کیفی تا حدی مـی تواند موجب بهبود گردشـگری شـود.

۳- بـه نظـر مـی رسـد، ارتقاء کیفـی میدان بهارسـتان واجد شـرایط لازم برای زیسـت پذیری پایدار فرهنگی باشد.

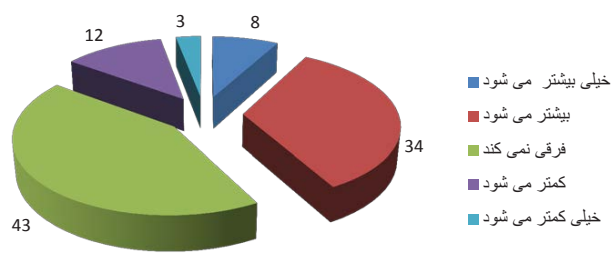
۳-۱- بـه نظـر مـی رسـد، اجـرای طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان، سـبک زندگـی فرهنگـی سـاکنان منطقـه را تغییـر خواهـد داد.

از سـاکنین سؤال شـد، در صورت ایجاد مراکز تفریحی، همچون سـینما و تئاتر چه میـزان حاضرید، فراغت تان را در امـور هنـری و فرهنگـی بگذرانیـد. یافته ها نشـان مـی دهـد، بیـش از ۳۶ درصـد از سـاکنین گزینه های زیـاد و خیلی زیـاد را انتخاب کـرده اند.

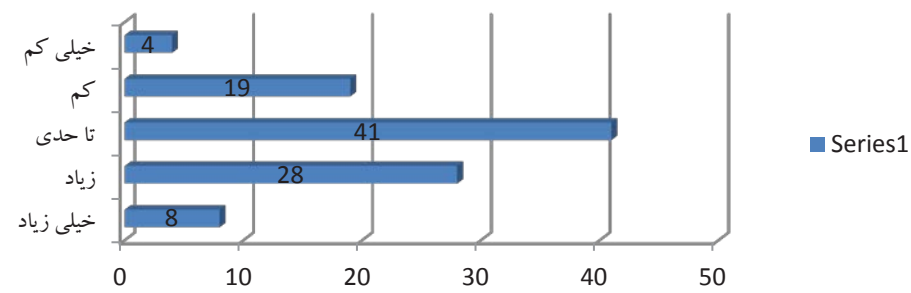
۳-۲- بـه نظـر مـی رسـد، اجـرای طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان، موجـب افزایـش هویـت تاریخـی و فرهنگی باشـد.

یافتـه هـای مربـوط بـه ایـن سـؤال نشـان مـی دهـد تفاوتـی بیـن نظـرات سـاکنان و کسـبه در خصـوص تأثیـر طـرح ارتقاء کیفـی بـر افزایش هویـت تاریخی و فرهنگـی منطقـه وجود نـدارد. تحلیـل یافته ها نشـان مـی دهـد، ۴۸ درصد از پاسـخگویان تأثیر طـرح ارتقاء بـر افزایـش هویـت تاریخـی و فرهنگی را زیـاد و خیلی زیـاد مـی داننـد. ۳۵ درصـد بر ایـن نظر هسـتند که تا

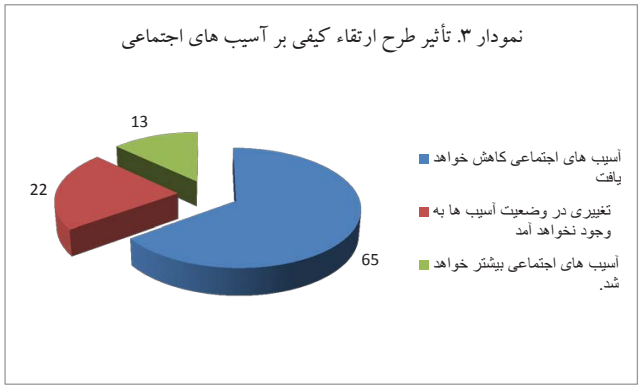
نمودار ۱. تأثیر طرح بر بهبود گردشگری

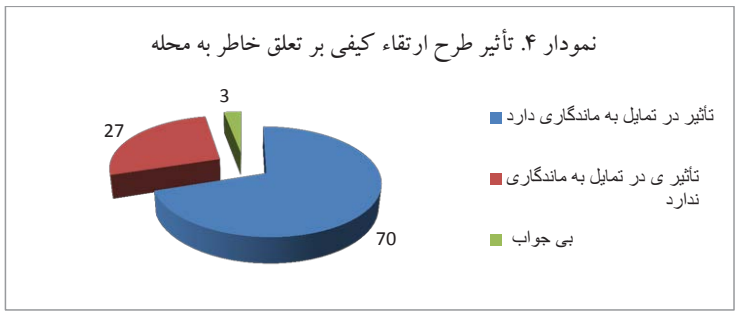

نمودار ۲. تأثیر طرح ارتقاء بر تغییر سبک زندگی فرهنگی ساکنان

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

جدول ۸. تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان بر هویت تاریخی و فرهنگی منطقه

۱	موارد	فراوانی	درصد
۲	خیلی زیاد	۳۶	۲۰
۳	زیاد	۵۰	۲۸
۴	تاحدی	۶۳	۳۵
۵	کم	۲۲	۱۲
۶	خیلی کم	۹	۵
جمع	۱۸۰	۱۰۰	۳

حدی تأثیر می گذارد و ۱۷ درصد نیز این تأثیر را در حد کم و خیلی کم می دانند.

۴- به نظر می رسد ارتقاء کیفی میدان بهارستان واجد شرایط لازم برای زیست پذیری پایدار اجتماع باشد.

۴-۱- به نظر می رسد اجرای طرح ارتقاء کیفی آسیب های اجتماعی را کاهش خواهد داد.

بخش زیادی از پاسخگویان (۶۵ درصد) بر این باورند که با اجرای طرح یاد شده از میزان آسیب های اجتماعی به طور قابل توجهی کاسته خواهد شد. ۲۲ درصد از پاسخگویان اظهار کرده اند که اجرای طرح تغییری در وضعیت آسیب های اجتماعی منطقه ایجاد نخواهد کرد و ۱۳ درصد نیز گفته اند که با اجرای طرح آسیب های اجتماعی افزایش خواهد یافت.

اما بررسی متن مصاحبه های انجام شده هرچند بیانگر تأیید کاهش آسیب های اجتماعی از طریق این طرح است اماکسانی هم بودند که خلاف این نظر را داشتند و بر این نظر هستندکه چنانچه این طرح به شکل کامل اجرا نشود، زمینه و بستری برای کارتن خوابی و محل آرامی برای فروش مواد مخدر خواهد شد. بنابراین دیدگاه، این طرح می تواند موجب افزایش آسیب های اجتماعی شود.

۴-۲- به نظر می رسد اجرای طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان، تعلق خاطر ساکنان منطقه را افزایش خواهد داد.

از ساکنین سؤال شد، اجرای طرح ارتقاء کیفی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

میـدان بهارسـتان آیـا تأثیـری در تمایـل بـه ماندگاری در ایـن منطقـه خواهـد داشـت؟ یافتـه هـا نشـان مـی دهـد، ۷۰ درصـد بیـان کردنـد کـه تمایل بـه رفتن کم خواهـد شـد. ۲۷ درصـد گفته انـد که تأثیـری نخواهد داشـت و ۳ درصـد نیـز جوابـی نـداده انـد. بنابراین می تـوان گفـت که با اجرای این طرح احسـاس دلبسـتگی سـاکنین بـه محلـه افزایش خواهـد یافت. لـذا می توان پیـش بینی کـرد جریان خـروج سـاکنان اصیل منطقه کند شـود.

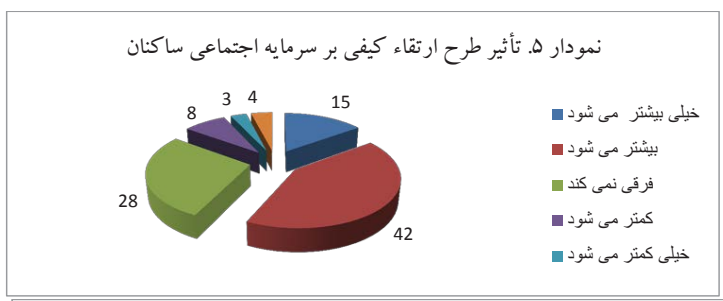
امـا مقایسـه یافته هـای پیمایشـی بـا مصاحبه هـا بیانگـر نتیجه ایـی غیـر از ایـن امـر می باشـد. بخشـی از مصاحبه هـا در ایـن خصـوص در ادامـه آمـده اسـت. «اینجـا همـه می خواهنـد بروند، همه خونـه ها تبدیل بـه انبار شـده فقط فقـرا اینجا مانده انـد، فقط افغانی ها می آینـد، اینجـا زندگی می کنند، بازسـازی هم بشـود هیچ کـس نمی آیـد فقـط پـول الکـی خـرج می کنند، هیـچ خانـواده ای نمی آیـد اینجـا زندگـی کنـد»، «هر کـس امکانـش را داشـته باشـد، از ایـن محل مـی رود، مشـکل اصلـی ایـن منطقـه تولیدی هـا و انبارها اسـت کـه سـروصدا تولید می کننـد. هر خانـواده ای که توان رفتـن داشـته باشـد، یـک روز هـم اینجـا نمـی مانـد، بیشـتر انبار اسـت.»

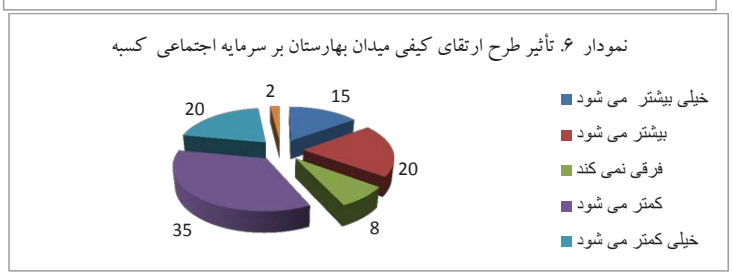
۴-۳- بـه نظـر مـی رسـد اجـرای طـرح ارتقـاء کیفـی میدان بهارسـتان سـرمایه اجتماعی منطقـه را افزایش خواهـد داد.

موضـوع نقـش ارتقاءکیفـی میـدان در افزایش سـرمایه اجتماعی سـاکنان و کسـبه نشـان می دهد بیش از ۷۰ درصـد از سـاکنین تأثیـرات طـرح ارتقاء کیفـی میدان بهارسـتان بـر تعاملاتشـان را مثبـت ارزیابـی می کنند. از نظـر ایـن گـروه از شـهروندان بـا اجـرای ایـن طـرح شـهروندان تعامـلات بیشـتری خواهنـد داشـت. ۲۶ درصـد از سـاکنان عنـوان کـرده انـد کـه اجـرای ایـن طـرح تأثیـری بـر تعامـلات آنهـا نخواهـد داشـت و بالاخـره ۵ درصـد پاسـخگویان نیـز تأثیر اجـرای طرح را در تعامـلات اجتماعـی منفـی دانسـته و معتقدنـد اجـرای ایـن طـرح تعامـلات آنهـا را کمتر خواهـد کرد. نظـرات کسـبه در ایـن خصـوص هماهنـگ با سـاکنان نمی باشـد. یافته هـای کسـبه نشـان می دهـد، ۳۵ درصـد از آنـان معتقدنـد که ایـن طـرح می تواند برای آنهـا تعامـلات بیـاورد ولـی ۵۵ درصد نیـز معتقدند که تعامـلات را از آنهـا خواهـد گرفـت. این در حالی اسـت کـه ۸ درصـد نیـز بر ایـن نظرند کـه این طـرح تأثیری در تعامـلات آنهـا نخواهد داشـت.

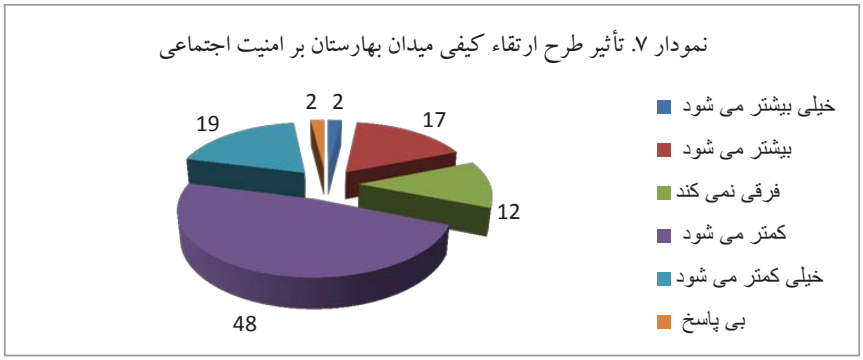
۴-۴- بـه نظـر مـی رسـد اجـرای طـرح ارتقـاء کیفـی میـدان بهارسـتان، امنیـت اجتماعی منطقـه را افزایش خواهـد داد.

امنیـت اجتماعـی یکـی دیگـر از موضوعاتـی اسـت که تأثیـر اجـرای طـرح ارتقـاء کیفی میـدان بهارسـتان بر

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

آن مورد سؤال قرار گرفته است. یافته ها نشان می دهد، بین نظرات ساکنین و کسبه تفاوتی در این خصوص وجود ندارد. ۶۷ درصد از پاسخگویان تأثیر طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان بر امنیت اجتماعی را مثبت ارزیابی کرده اند. از نظر این گروه با اجرای این طرح ناامنی کاهش خواهد یافت، ۱۲ درصد نیز عنوان کرده اند که اجرای طرح یاد شده تأثیری بر این موضوع نخواهد داشت و بالاخره، ۱۹ درصد نیز تأثیر اجرای طرح را بر کاهش ناامنی منفی دانسته و معتقدند ناامنی را افزایش خواهد داد.

نتیجه گیری و جمعبندی

بررسی یافته های تحقیق نشان می دهد،میزان مطابقت طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان با معیارهای شهرسازی نوین و نگاه انسان گرایانه به شهر بسیار بالا می باشد. این طرح از لحاظ نظری مشکلات هسته مرکزی شهر را به خوبی تشخیص داده و راه حل های مناسبی را بهبود این مشکلات در نظر گرفته است. اما آنچه در تحلیل نهایی باید مورد توجه قرار گیرد، این نکته است که اقدامات طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان باید در راستای زیست پذیری پایدار محیطی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و نهایتاً کیفیت زندگی شهروندان منطقه ختم شود. بر این اساس باید اذعان کنیم که چنانچه نکاتی را که ساکنین و کسبه میدان بهارستان پیش بینی کرده اند،در اثر اجرای طرح بهبود یابند، می توان پیش بینی نمود که شرایط ارتقای کیفیت زندگی شهروندان منطقه فراهم خواهد شد و این پروژه در راستای فضاهای شهری زیست پذیر پایدار و توسعه پایدار شهری گام خواهد برداشت. اما اگر این طرح به شکل ناقص اجرای شده یعنی تنها به محدودیت در تردد خودروها ختم شود، این امر نه تنها موجب توسعه پایدار شهری نخواهد شد، بلکه مشکل مضاعفی را مشکلات محدوده بهارستان و مرکز شهر خواهد افزود.

منابع و ماخذ

آزادی، الهام (۱۳۹۱) توسعه گردشگری شهری با تکیه بر مرکز شهر تهران و رویکرد مدیریت شهری، تهران: نشر تیسا.

استفن، ام.ویلر(۱۳۹۳) ایجاد جامعه زیست پذیر، متعادل و اکولوژیک، مترجم، محمود جمعه پور، تهران، انتشارات علوم اجتماعی

بارج، رابل جی (۱۳۹۱) ارزیابی تأثیر اجتماعی، ترجمه محمد علی زکریایی، تهران: نشر جامعه فرهنگ و دفتر مطالعات اجتماعی شهرداری تهران

بنتلی، ای ین و دیگران (۱۳۸۲) محیط های پاسخده، مترجم: مصطفی بهزاد فر تهران: دانشگاه علم و صنعت.

راست بین، ساجد و همکاران (۱۳۹۱) رابطه همبستگی بین کیفیت های محیطی و تداوم حیات شهری در عرصه های عمومی (نمونه موردی :جلفای اصفهان)، مجله باغ نظر، شماره ۲۱، سال نهم.

جمعه پور (۱۳۸۷) «بررسی ابعاد اجتماعی معماری و شهرسازی تهران» مرکز مطالعات برنامه ریزی شهر تهران، شهرداری تهران.

جمعه پور، محمود (۱۳۸۹) «توسعه پایدار شهری؛ استانداری،کیفیت زندگی و پایداری فضایی» کتاب

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

ماه علوم اجتماعی: دوره جدید، آبان - شماره ۳۲ از ۸۶-۹۳
صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی.
فیشلر، رافائل (۲۰۰۰) «برنامه ریزی برای بهبود وضعیت زندگی؛ از استاندارد زندگی تا کیفیت زندگی»، ترجمه محمد تقی زاده مطلق، مجله جستارهای شهری، شماره اول، بهار ۸۱.
قربانی، رسول و جام کری، محمد (۱۳۸۹) جنبش پیاده گستری، رویکردی نو در احیاء مراکز شهری، مورد مطالعه پیاده راه تربیت تبریز، مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، سال دوم، شماره ششم، صص ۷۲-۵۵
گلکار، کورش (۱۳۸۰) مؤلفه های سازنده کیفیت طراحی شهری، دو فصلنامه صفه (۳۲): ۶۱-۳۸
لینچ، کوین (۱۳۷۶) تئوری شکل خوب شهر، ترجمه سید حسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
مثنوی، محمد رضا (۱۳۸۱) «پارادایم جدید توسعه پایدار و توسه شهری :شهر فشرده و شهر گسترده» مجله مطالعات محیطی، شماره ۳۱، صص ۹۸-۱۰۴.
مهندسین مشاور طاش(۱۳۹۲) «ارتقای کیفی میدان بهارستان» سازمان زیباسازی شهر تهران
Dines,Nicholas,et all.(2006)Public spaces,social relations and well-being in East London, Joseph Rowntree Foundation,pp.13-18. Could be found at: http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/public-spaces-social -relations.pdf
Gehl,j.1987.life between,R.Ewings. New york: van Nostrand Reinhold.
Foo,T.S, 2005, Subjective Assessment of urban quality of Life in Singapore(1997-1998),Habitat International, Vol.24, No.1, PP.31-49.
Margaret.wallstrom(2011),Reclaming City Streets For people choas or Quality of life , European Commission.
Pezzoli k.(1996),Sustainable Development:A Trans-disciplinary overview of the literature , paper at joint international congress of colegiate schools of planning and the association og the european schools of planning Toronto.
Peter ,Morville (2007)Social information architecrure – an interesting approach. www.findabilitv.org
Shaftoem,Henry (2008),Convivial Urban Spaces,Creating Effective public places,London:Earthscan.
Wilson, E.(1992),The Sphinx in the city, los Angelesm,CA:University of California press.
Euro stat (1998) Indicators of Sustainable Development.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]